

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

תוכן

- א. החרשת שהשיאה אביה שהיא יוצאה בגט..... 1
- ב. ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן שאוכלת בתרומה..... 3
- ג. ואם מתה בעלה יורשת..... 4
- ד. ועל המריש הגזול שבנאו בבירה שיטול את דמיו מפני תקנת השבים..... 4
- ה. ועל הטאת הגזולה שלא נודעה לרבים שהיא מכפרת מפני תיקון המזבח..... 5
- ו. אמר לעדים ראו גט זה שאני נותן לה וחזר ואמר לה כנסי שמר חוב זה הרי זו 6
- ז. חרשת לא אכלה..... 7
- ח. קטן אוכל נבלות הוא..... 7
- ט. יאוש כדי לא קני..... 12
- י. דבר תורה בין נודעה בין לא נודעה מכפרת ... שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות..... 12
- יא. גנב והקדיש ואחר כך טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה..... 13
- יב. בחוץ כי האי גוונא ענוש כרת אוקמוה רבנן ברשותיה משעת הקדישה ... לגיזותיה וולדותיה..... 14
- יג. לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל מן האשה וחזר ולקח מן האיש מקחו קיי 14
- יד. הלוקח מסיקריקון נותן לבעלים רביע אימתי בזמן שאין בידן ליקח אבל יש בידן ליקח הן קודמין לכל אדם ... שהתה בפני סיקריקון שנים עשר חדש כל הקודם ליקח וזה אבל נותן לבעלים רביע..... 15

דף נה.

א. החרשת שהשיאה אביה שהיא יוצאה בגט

כבר התבאר במסכת יבמות דף קיב: שדבר תורה יכול אדם לגרש את אשתו¹ בלא דעתה ואפילו בעל כרחיה, אבל האיש אינו מוציא אלא לרצונו דבדידיה תלייה רחמנא, שכן כתיב (דברים כד פסוק א) וְכָתַב לָהּ סֵפֶר פְּרִיטָה וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ אִפְּלוּ בַעַל כְּרַחֲמֵי מִשְׁמַע, ואפילו אין לו

¹ שו"ע ונו"כ קיט ו

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

לשלם לה הכתובה ונדוניא אינה יכולה לעכב משום זה את הגירושין, אלא תתגרש ותתבע אותו במה שחייב לה.²

לפיכך חרשית³ שנתקדשה כשהיתה פקחית, ונתחרשה, או שהיתה חרשת ונשאת כשהיא קטנה מתגרשת אף על פי שאין בה דעת גמורה, אפילו אם קבל אביה קדושה שהם דאורייתא⁴, שלא גרע מבעל כרחיה. אולם זה רק ביש לה דעת קצת, שע"י הרמיזות משלחה ואינה חוזרת, אבל אם אינה מבינה כלל ע"י רמיזות, פשיטא שאינו גט דאורייתא⁵.

אבל אם נשתטית לאחר שנשאה עד שאינה יודעת לשמור את עצמה אף על פי שידעת לשמור את גיטה, לא יוציאנה עד שתבריא, שעשו בה חכמים תקנה כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר לפי שאינה יודעת לשמור את עצמה, לפיכך מניחה ונושא אחרת⁶ ומאכילה ומשקה משלה. ואין מחייבין אותו בשאר כסות ועונה, שאין כח בבן דעת לדור עם השוטה ואין חייב לרפאותה ולפדותה. ואם גרשה הרי זו מגורשת אם יודעת לשמור את גטה, ומוציאה מביתו ואינו חייב לחזור וליטפל בה, ויש מחייבין אותו במזונותיה וברפואתה וכל תנאי כתובה בין גירשה בין לא גירשה. ויש אומרים עוד דאינה מגורשת אפילו בדיעבד, כיון שאין בה דעת לשמור את עצמה אינה זוכה בגט.

בזמן הזה⁷ תקן רבינו גרשום והחרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה⁸ אם לא שעברה על דת, ואפילו אם רוצה ליתן לה הכתובה אין לגרשה בזמן הזה שלא מדעתה.

² ועיין ח"מ הוב"ש ו

³ שו"ע ונו"כ שם קיט ו

⁴ גט פשוט שם כט

⁵ גט פשוט שם.

⁶ אין לדקדק מכאן לנוהגים חרם ר"ג שלא לישא שתי נשים דבכה"ג יכול לישא על אשתו דבזה לא תיקן ר"ג דבדואי אין ראייה מכאן כלל דזה הדין הוא מלשון הרמב"ם ז"ל ולא דיבר אלא מתוך דין התלמוד וכן כתב מהר"ק שורש קו. אמנם מטעם אומדנא אמרין דבכה"ג לא תיקן ר"ג וכמ"ש מהר"ק בסוף שורש קא בשם תשו' הרשב"א לא מיבעיא למ"ד דבמקום מצוה לא תיקן אלא אפי' לר"י מינץ דס"ל דאף במקום מצוה תיקן היינו כשיכול להתנהג עמה באישות אבל בנשתטית דאינו יכול להתנהג עמה באישות לא תיקן ר"ג כ"כ מהר"ש ז"ל סי' לג דף קסא ע"א. ואפי' נשבע בשעת נשואין שלא ישא אחרת עליה בנונא דנשתטית הוי אונסא דלא שכיחא ואומדנא דמוכח הוא דאלו אסיק אדעתיה לא היה נשבע. כ"כ הר"ח ש"ס סי' לג. גט פשוט שם

⁷ צ"ע אם תקנה זו דר"ג היתה ע"ס האלף הה' כההיא דתיקן שלא ישא ב' נשים באהע"ז סימן א'. ומיהו יראה אפילו תימה דלא נזר כי אם ע"ס האלף הה' חזרו וקבלוה עליהם באשכנז וצרפת ועיין תשובת מרן סוף דף ס'. ומיהו היה נראה דתקנה זו לא פשטה בכל הארצות כגון בספרד ומערב וכל המזרח וכן כתב הר"ם אלא שקר ס"ס צ"ה אך הר"ן בתשובתו סימן לח כתב שאנו מחזיקים שיש חרם הקהלות או תקנת ר"ג ופשט איסורו בכל ישראל והרשד"ם [אה"ע סי' ע"ח] חייש לדבריו. גט פשוט שם

⁸ ז"ל התקנה ואיתא בתשובת מהר"ם שנדפסו בפראג דף קיב: לא יהא אדם רשאי לזרוק גט לאשתו אם לא ברשות ג' קהלות ואם יעשה יהא הבעל והסופר והעדים בנידוי. וכן איתא בתשובת הר"ם מינץ סימן ק"ב ועיין ס"ק כ"ד. מי שיצא ממקום שנוהג חרם ר"ג שלא לישא שתי נשים למקום שמקילים, אסור לישא ב' נשים משום דחרם ר"ג הוא כחרם ב"ד הגדול שעליהם ועל זרעם ואקרקפתא דגברי מנה בכל מקום שהולכים כ"כ הר"ן ז"ל

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

ובחרשת⁹ שע"י הרמיזות משלחה ואינה חוזרת, יספיקו לגרשה לבל יחול בה תקנת ר"ג שתקן שלא לגרש בעל כרחיה¹⁰.

עבר וגירשה בזמן הזה בעל כרחה ונישאת, שוב אין האיש נקרא עבריין. גירשה מדעתה ונמצא אחר כך פסול בגט יכול אח"כ לגרשה בעל כרחיה.

יש אומרים שבמקום מצוה יוכל אדם לגרש את אשתו בעל כרחיה אפילו בזמן הזה, או מתירין לו לישא ב' נשים, שבמקום מצוה לא תקן החרם רבינו גרשום כלום¹¹.

ב. ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן שאוכלת בתרומה

עוד התבאר שם דף קיג. שישראלית¹² שנשאת לכהן אפילו קטנה בת ג' שנים ויום אחד שהשיאה אביה¹³ שהיא נשואין דאורייתא, תאכל בתרומה וחזה ושוק, ודין תורה שתאכל משנתארסה שהרי היא קנינו, אבל אסרו

בתשובתו סי' מה. ופסקו מור"ם ב"ד סימן רכ"ח ס"ט. ועיין הר"ם אלאשקרי סימן מ"ט ומבי"ט ח"א סימן ק"ד במי שנשא אשה במקום תקנת ר"ג והתנה שלא ישא עליה ואח"כ הלך למקום אחר ונאבדה הכתובה וכתב לה אחרת אינו יכול לישא אחרת כיון שנשאה על תנאי ר"ג וכ"ש כשהיה בפירוש התנאי בכתובה וכו' יע"ש. ומשמע הא לאו הכי יכול לישא אחרת ולא אמרינן שחרם ר"ג חל עליו גם במקום אחר. וכתב הש"ך י"ד סימן רכ"ח ס"ק פ"ג דצ"ל דמיירי שלא היה דר במקום תקנת ר"ג רק שנשא אשה לשם והלכך לא חל עליו תקנת ר"ג ועיין מ"ץ ח"א דף יו ע"ג ומהרש"ך ח"ב סימן צ"ז ומבי"ט ח"ב סימן קכ"ו. ועיין תשובת הרשב"א שכתב מרן הב"י כל שנשא במקום שאין מגרשין אלא מדעתה סתמו כפירושו ואפילו הולכה למקום אחר יע"ש. גט פשוט שם

⁹ עיין בתשו' נו"ב סי' פ"ד שנסתפק אם גם בחרשת גזר רנמ"ה כי י"ל כי היכא דלא תיקנו כתובה להרשת (כדלעיל סי' ס"ז ס"ח) משום דא"כ ממנעי ולא נסבי לה אולי מהאי טעמא לא גזר רנמ"ה בחרשת שאם אינו יכול להוציאה כ"א לרצונה גרע משעבוד כתובה וממנעי ולא נסבי לה אך לא נוכל להורות למעשה במה שלא נתפרש בראשונים וספק חרם הוא איסור דאורייתא (עיין בזה בנו"ב תניינא חלק יו"ד סי' קמ"ו ובחלק אה"ע סי' ח') וגם לענין לגרש בע"כ לא כלה הזמן (אין זה ברור ובג"פ ס"ק כ"ב נסתפק בזה ומדברי הב"ש לעיל סי' קמ"ו סק"ו מבואר שדעתו דבזה"ז י"ל כבר כלה זמן החרם שלא לגרש בע"כ ועמ"ש לעיל סי' א' ס"ק י"ט עכ"ד). פ"ת שם ח

¹⁰ דנהי דרמיזותיה לא יקראו רצון מכל מקום כפייה ואונס אין כאן רק כי היא אינה מבינה להתגרש עד יוציאנה בעל כרחה ואז הוא משלחה ואינה חוזרת. גט פשוט שם כט מהר"ם פדווה סי' י"ח. ועיין פתחי תשובה ס"ק יג שכתב ואני עיינתי במהרמ"פ שם ודקדקתי בדבריו שלא סמך לגמרי על טעם זה רק בעובדא דידיה שהיה גט של מצוה ע"ש. מיהו כל זה כשנתקדשה לו כשהיתה פקחת אבל אם נתקדשה כשהיתה חרשת עיין לעיל. וכי עוד בסי' ישועות יעקב בסי' קכ"א סק"ט וז"ל ובענין נוסח גט חרשת פשיטא שאין לשנות משאר גיטין ובעל נחלת שבעה כ' לשנות נוסח גט חרשת ואין בדבריו ממש דאשה מתגרשת שלא לרצונה וכבר השיג עליו בעל שבות יעקב ח"א סי' קכ"ג ע"ש. גם בתשו' נו"ב ר"ס פ"ד קרא תגר על הנ"ש בזה ע"ש.

¹¹ בתשו' מהר"ם פדווה"א התיר לגרש בע"כ אבל לא התיר לישא אחרת לכן אין להתיר לישא אשה על אשתו אם לא בהסכמת מאה רבנים כשהראשונים אינה בת גרושים או שמצוה לגרשה ואינה רוצה לקבל גט אבל בשבויה אין להתיר ח"מ ועיין ב"ח בסימן א' כתב מתירים לו בהסכמת מאה רבנים ומשלש לה סך הכתובה ונדוניא ויתן גט ליד השליח וחייב לייחד לה בית בפני עצמה וחייב ליתן לה מזונות ושאר ת"כ. ב"ש שם ח

¹² רמב"ם הלכות תרומות פרק ו הלכה ג

¹³ תו' גיטין נ"ה א' ושאר הראשונים ועי' רשב"א שם

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

חכמים שתאכל עד שתכנס לחופה גזירה שמא תאכיל תרומה לאביה ולאחיה כשהיא ארוסה בבית אביה.

אבל אם אין לה אב והשיא אותה אמה ואחיה¹⁴, שאינן אלא נשואין דרבנן, לא תאכל אלא בתרומה דרבנן¹⁵ כגון בתרומת חו"ל ודומה.

ג. ואם מתה בעלה יורשה

וכן הנושא¹⁶ את הקטנה בין אם השיאה אביה, שהרי הם קידושין דאורייתא, ובין אם מת אביה והשיאה אחיה ואמה שצריכה מיאון, אף על פי שאין קידושה קידושין גמורין, אם מתה תחתיו, ובמת אביה כל זמן שלא מיאנה, אשתו ושאריו היא, ויורשה.

ד. ועל המריש הגזול שבנאו בבירה שיטול את דמיו מפני תקנת השבים

כבר התבאר במסכת סוכה דף לא. שכל הגזול¹⁷ חייב להחזיר הגזילה עצמה אפילו גזל קורה ובנאה בבנין גדול, הואיל ולא נשתנית, ודין תורה הוא שיהרוס כל הבנין ויחזור הקורה לבעלים. אבל תקנו חכמים "תקנת מריש", מפני תקנת השבים, כדי להקל עליהם התשובה, שאם חיברה בטיט לבנין¹⁸, שיהיה נותן את דמיה¹⁹, ולא יסתור את הבנין.

¹⁴ ולא גזרי' שמא יאכיל קטן קטנה כדגזרי' בסמוך ה"ד גבי חרש דקטן אין לו נשואין אבל בתרומה דאורייתא לא תאכל ודוקא אם מאכילין אותה בידים או שגדלה ואוכלת על סמך קדושין הראשונים אבל כ"ז שהיא קטנה ואוכלת בתרומה דאורייתא מעצמה אין ב"ד מצווין להפרישה דק"ל קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו וי"א שאף אם נוסלת מעצמה ג"כ אסור לה לאכול בתרומה דאורייתא גזרה שמא תאכל אחר שתגדיל קודם שתבעל:

¹⁵ ריטב"א החדשות גיטין נ"ה א' ונראה דלא אתי לאפוקי תרומת פירות ועצין שא"נ וכה"ג (ועי' רש"י בכתובות כ"ח ב' ד"ה בתרומה):

¹⁶ שו"ע ונו"כ שם ג

¹⁷ שו"ע ונו"כ שם א

¹⁸ ויש לעיין כשהיברה במסמרות או יתירות, שבסימן ריד סעיף יא משמע דלא הוי כמחובר בטיט, ואפשר שלזה נתכוין הסמ"ע כמה שציין לשם, וצ"ע. פתחי חושן חלק ה פרק ב הערה לג

¹⁹ ובאורחיה"מ בהשמות שבסוף ח"ג להלכות גזילה כתב בשם שו"ת צור יעקב סימן עג בדין גזל קורות וקבעם בבנין, ואחר זמן בא הנגזל ותובע דמים כשער של עכשיו, וכתב בשם שער המלך שתקנת מריש עשו חכמים כאילו נתרצה למכרן, והוי מכירה נמורה מן התורה (ומיירשב בזה איך יוצא בתקנת חכמים בסוכה דבעינן לכתב מן התורה, ומכי יחייב דמי נמצא שקנה למפרע, ועפ"י כתב הצור יעקב שצריך לשלם כשוויה בשעת קביעה בבנין שהיא שעת הגזילה ולא כשער של עכשיו, ומ"מ מה שנתייקר משעת גזילה עד שקבעו בבנין שייך לנגזל, שמשעת קביעה נעשה שלו, עיין שם.

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

ולא רק בנין קבוע אפילו גזל קורה ועשאה בסוכות החג²⁰, ובא בעל הקורה ותובעה בתוך החג, נותן לו את דמיה. אבל אחר החג, הואיל ולא נשתנית ולא בנאה בטיט, מחזיר את הקורה.

יש שכתבו²¹ כשם שתיקנו תקנת מריש מפני תקנת השבים, הוא הדין אם מכר הגזילה לגוי ורוצה ריוח, או שהולכה לוקח למרחקים ויש הוצאות להחזירה, יש בו תקנת השבים ואינו נותן אלא הדמים.

גזל קרקע אפילו בנה עליה בניינים גדולים, אין בו תקנת השבים²², וחייב להרוס בנינו ולהחזיר הקרקע בעינה לבעלים, ויש אומרים²³ שאם לא ידע שבונה בתוך קרקע שאינה שלו יש בו תקנת השבים.

ה. ועל חטאת הגזולה שלא נודעה לרבים שהיא מכפרת מפני תיקון המזבח

הגונב או הגזול²⁴ והקריב, הקרבן פסול והקב"ה שונאו שנאמר (ישעיהו סא פסוק ח) שֵׁנָא גִזְלָא בְּעוֹלָה וְאִין צ"ל שאינו מתקבל, ואם נתיאשו הבעלים

²⁰ אף דסוכה בנין עראי הוא, המצוה קובעה כל ז' ימי החג לעשותה כבנין קבע. סמ"ע שם
²¹ בערך ש"י, והביא ראיה מ"ש בנמרא דף צה גבי מריש דכיון דאיכא פסידא דבירה שוויה רבנן כמאן דליתא דמי, ולכאורה צ"ע מ"ש מגזל קרקע ובנה עליה בית שחייב להרוס אף על פי שיש לו הפסד, ובדוחק אפשר לחלק בין הפסד בדבר הגזול לבין הפסד ממקום אחר, וצ"ע בחידושו. בדברי חיים דיני מתנה סימן ב כתב בשם שמן המאור שמסתפק כשסתר הגזול את הבנין או נפל מאליו אם יש בו תקנת מריש, והד"ח מוכיח מדברי הריטב"א שיש בו תקנת מריש, שמשקבעו נסתלק בעל הקורה, עיין שם. פתחי חושן שם הערה לב
²² רמ"א שם, והסמ"ע כתב הטעם דהו"ל לידע שאינו שלו ולא היה לו לקנותו, וכבר עמד בבאה"ט דמה שייך טעם זה לכאן, ויש מניחים לא היה לו לבנותו, וכן הגיה בנה"מ, אבל גם זה אינו מובן (עי' חידושי חת"ס ב"ק דף צה), והט"ז כתב הטעם דקרקע אינה נגזלת וסוף בעלי זרוע ליפול ובסופו יבא לידי בעלים, משא"כ בקורה שאפשר שתקרב ולא יבא לידי השבה, ובפת"ש בשם הלבוש כתב שעיקר תקנת השבים היא כדי שלא יעלים הגזול, ובקרקע לא שייך טעם זה.

²³ פתחי תשובה שם סק"א בשם שו"ת מבי"ט ח"ג סימן קמג, כגון שהבנאים הכניסו אמה לתוך תחום חבירו, כיון שלא ידע ולא עבר (בערוה"ש כתב לפ"ז דה"ה אם מכר הגזול הקרקע והלוקח לא ידע שהיא גזולה ובנה עליה בנין, שמחזיר רק דמים, כיון שלא ידע שהיא גזולה, וצ"ע), ובשם המשל"מ פ"ו מה' גניבה כתב שחולק על המבי"ט, ובשער משפט כתב ליישב דברי המבי"ט עי"ש. ומ"מ נראה לכאורה שאף המבי"ט והשעמ"ש לא אמרו אלא בהשגת גבול בדבר מועט, אבל כשבנה כל הבנין על קרקע חבירו, אף על פי שנעשה בטעות, לא מסתבר שיהא חייב בעל הקרקע לקבל דמיו, וצ"ע. ועי' שו"ת שבט הלוי ח"ה בקונטרס המצוות סימן סו. פתחי חושן שם הערה לה ועי"ש פרק א הערה פ שנסתפק בגזל קורות ועשה מהן גשר אם יש בזה משום תקנת השבים, ולפי"ז יש להסתפק גם כשבנה בשלו בנין מאבנים וקורות שכולם גזל, שאפשר שלא תיקנו אלא במקום שצריך גם להרוס משלו. ועי' שו"ע סימן קמב סעיף ב בדיון מי שמעה ובנה כותל שלו בשל חבירו בפני חבירו, באיזה אופן אמרינן מדישתק מחל לו.

²⁴ רמב"ם הלכות איסורי מזבח פרק ה הלכה ז

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

הקרבן כשר, ואפילו היה חטאת שהכהנים אוכלין את בשרה²⁵. ומפני תקנת מזבח אמרו שהחטאת הגזולה אם נודעה לרבים אינה מכפרת אף על פי שנתייאשו הבעלים כדי שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות, וכן העולה.

ו. אמר לעדים ראו גט זה שאני נותן לה וחזר ואמר לה כנסי שטר חוב זה הרי זו

המגרש²⁶ צריך שידע בשעת נתינה שהוא גט, ויתנו לה בשעת נתינה בתורת גירושין, דכתיב (דברים כד פסוק א) סֵפֶר כְּרִיתֹת וְנָתַן בְּיָדָהּ, משמע שתהא הנתינה בתורת ספר כריתות. לפיכך כשיתן לה הבעל הגט צריך שיאמר לה בשעה שנותנו לה הרי את מגורשת ממני בגט זה ומותרת לכל אדם או הרי את משולחת ממני וכה"ג, לשון שישמעו העדים שבתורת גירושין נותנו לה.

וכשיודע הבעל בשעת נתינה שהוא גט, אף על פי שאין האשה יודעת בשעת נתינה שהוא גט, כגון שאמר לה כנסי שטר חוב זה²⁷, ואמר לה אחר כך הרי זה גיטך ותתגרש בו²⁸, או שהודיע לעדים בתחלה שנותנו לה לשם גירושין, הרי זו מגורשת, ויגידו לה העדים אחר כך שהוא גיטה, שתדע ותפרוש ממנו ותצא. וי"א²⁹ שצריך בעת נתינת הגט שיאמר לאשה או לעדים בעת נתינת

²⁵ ובדרך פשוט יש ליישב דה"ק דאפילו לאכילה מותרת ולא מיבעיא דהורצה הקרבן (דבכמה דברים מצינן דנרצה הקרבן ואינו נאכל) וק"ל. ואפילו נודע קודם אכילה ועיין בחי' רשב"א ובירושלמי תרומות פ"ח ה"א ובחוריות פ"ג ה"א. הר המוריה שם

²⁶ שו"ע ונו"כ אבהע"ז קלו א ה

²⁷ והיא לא קראה הגט שאם קראה הרי יודעת שגט הוא. ועיין ט"ז שם ב

²⁸ לבוש שם ג, ותורת גיטין שם א בדעת תוס' [גיטין עח' ע"א ד"ה אינו] שכתבו בסתם שהעדים יאמרו לה אח"כ, משמע אפי' שלא בשעת נתינה. ואפשר דהתוס' לא פליג כלל ארמב"ם דלהלן דתוס' ג"כ לא ס"ל דבעינן שהעדים יאמרו לה כן, רק שכתבו זה לשיטתם שכתבו הטעם דבעינן שיאמרו לה הא גיטך כדי שלא יהי' משלחת וחזרת, א"כ מה בכך שמודיע לעדים דהא מ"מ משלחת וחזרת היא, ע"ז כתבו דהעדים יגידו לה אח"כ, פי' דכשואמר כן לעדים הוי ג"כ אינה חוזרת כיון דעדים ודאי יגידו לה אח"כ דמילתא דעדים קלא אית לי. אבל לא שיהי' מחוייבים העדים לומר לה כן. ונראה דאפי' נתקע הגט קודם שנודע לה כשר כיון דעומד הי' להתברר בשעת נתינה הוי כמשלחת ואינה חוזרת. י.

²⁹ כ"כ תוספות פ' המגרש דצריך שיאמר הוא או העדים בעת הנתינה דזאת גיטה ומתני' פ' הנזקין קמ"ל אף ע"ג דאמר לה ה"ז ש"ח לא בטל הגט כשאמר לעדים שהוא הגט ועדים יאמרו לה, מיהו הרמב"ם והמור ס"ל דא"צ שיאמרו העדים לה שהוא הגט וכ"כ בעל המאור ודי אם הבעל מוציא מפיו השילוחים ויאמר לה או להעדים לכן לא כתבו שהעדים יגידו לה והסוגיא קמ"ל כשאמר לעדים שהוא הגט די לפ"ז תוספות והרמב"ם שני דיעות הם ולא ה"ל להרב רמ"א להביא בפשיטות דברי תוס' על דברי המחבר ואם אמר לה באותו מעמד אחר שאמר שהוא ש"ח אמר שהוא גיטה מהני ש"ג פ' הזורק.

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

הגט, או באותו מעמד, שלשם גט נתנו. אך אם לא אמר, טפילו היו עוסקים בעסקי גיטין³⁰, לא יועיל מה שיאמר אח"כ³¹.

ז. חרשת לא אכלה

כבר התבאר במסכת יבמות דף קיג: שחרשת³² ושוטה בת ישראל שנשאת לכהן אינה אוכלת בתרומה, אפי' בתרומה דרבנן גזרה שמא תבא לאכול בתרומה דאורייתא, שמכיון שנישואיה נשואין יבוא לטעות ולומר אשה גמורה היא. אפילו השיאה אביה בקטנותה, גזירה שמא ישא חרש כהן חרשת ויאכילנה, לפיכך גזרו שלא תאכל חרשת בת ישראל כלל. וי"א שאם השיאה אביה בקטנותה שנישואיה דאורייתא, אוכלת בתרומה³³.

ח. קטן אוכל נבלות הוא

כבר התבאר במסכת יבמות דף קיד. שאסור מן התורה לצוות את הקטן לעשות דבר איסור, אך אם עושה כן מעצמו אין חייבים להפרישו, ובכלל זה חילול שבת.

לפיכך קטן³⁴ אוכל נבלות וטריפות, דבר איסורים או עובר על אחת מהאיסורים האמורים בתורה, ואפילו טומאת הכהנים, או חילול שבת שעושה לדעת עצמו, אין בית דין מצווין להפרישו. וי"א³⁵ שבאיסורים דאורייתא כשרואים קטן שהגיע לגיל 'בר הבנה' (שלוש) עובר על איסור, מוטל החובה על כל אדם לגעור בו ולהפרישו מן האיסור³⁶. ויש להחמיר כדעה זו באיסורא דאורייתא

³⁰ ב"ש שם ב' ועיין תורת גיטין שם מ"ש בס"ק ב' דלאו כ"ע מודים בה דלהרשב"א [שם] בתי' אחרון מוכח דלא הוי ביטול כל שלא הודיע לעדים, והש"ס דנקט הדין באמר כנסי שט"ח משום הא גיטך דסיפא, וקמ"ל דאפי' באומר כנסי שט"ח מהני כשאמר הא גיטך עי"ש. תורת גיטין שם

³¹ והוא תמוה מאוד בעיני דמכל הפוסקים משמע דלא בעינן באותו מעמד, רק שיאמר לה בשעה שהגט בידה אפילו אחר זמן מרובה, דאפילו נתן לה כשהיא ישינה וננערה וא"ל ה"ז גיטך כשהיא בידה מהני, אף דהנתינה והאמירה לא ה' במעמד אחד. וכן משמע ממתני' גיטין ע"ח דאמר התם בכנסי שט"ח זה דאינו גט עד שיאמר לה הא גיטך, ולא התנה שיהי' באותו מעמד משמע דכל אימת שיאמר לה הא גיטך סגי. וכן מוכח מהיא בטבריא וחצירה בציפורי שנותן הגט בחצירה אף שנתוודע לה לאחר זמן מרובה דמגורשת.

³² רמב"ם תרומות פרק ו' הלכה ד'

³³ עיין דרך אמונה שם מה

³⁴ שו"ע ונו"כ או"ח שמג א

³⁵ דעת הרמ"א שם כדעת התוס'.

³⁶ והא דקי"ל דאין מצווין להפרישו בשלא הגיע לחינוך. מ"ב שם ז

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

לפיכך אם גוי³⁷ רוצה להאכיל לקטן ישראל שהגיע לחינוך דבר שאסור מדאורייתא מוטל גם על אחרים למחות בידו, אבל בדבר שאיסורו מדרבנן אין מוטל רק על האב כדלהלן.

ובאיסורים דרבנן אין חובה להפרישו לשאר כל אדם, ואפילו יש להם תועלת והנאה ממעשיו³⁸, מכל מקום כל שאין הקטן מבין ומכיר שעושה לצורך הגדול, אין מצווים להפרישו.

כל זה באחרים אבל אביו מצווה לגעור בו להפרישו³⁹ אפילו באיסורים דרבנן⁴⁰. כדכתיב (משלי כב פסוק ו) הַנֶּנֶךְ לְנֶעֶר עַל פִּי דָרְכּוֹ וכו'. והוא חובה מדרבנן⁴¹ להרגיל את הבנים והבנות במצוות ולחנכם ולהדריכם שיהיו פרושים מעבירות, בין מדאורייתא ובין מדרבנן.

אולם באיסור דרבנן כשצריך לכך הקטן, אין צריך להפרישו. ואף ליתן לו לכתחלה מותר, וכגון רחיצה וסיכה ביוה"כ, אכילה קודם הקידוש וכדומה⁴².

כשאינו בר הבנה, אין מצווים להפרישו מכלום⁴³, ואף לא אביו ואמו, כי הרי אינו מבין כלל מה שעושה, לפיכך אין צריך למנעו מחילול שבת או מטומאת כהנים וכדומה, אך ממאכלות אסורות ראוי למונעו, ואפילו תינוק בן יומו.

ולאכילת בידים אסור מן התורה⁴⁴ לכל אדם כנזכר, ואפילו אם אינו בר הבנה כלל⁴⁵, אפילו דברים האסורים מדברי סופרים⁴⁶. וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד, ואפילו בדברים שהם משום שבות, וכגון, שאומר לו הבא לי מפתח דרך כרמלית, אסור⁴⁷. ואסור ליתן לקטן בידים אפילו איסור דרבנן באופן אקראי, ואף בתינוק שלא הגיע לחינוך אין להקל.

³⁷ מ"ב שם מהחיי"א

³⁸ ס' חנוך לנער פ"ז אות ג' עפ"י הרמ"א ומג"א ומשנ"ב בס"י שם"ב סעי' ז'

³⁹ מ"ב שם ב

⁴⁰ מ"ב שם ג

⁴¹ אולם באיסור דרבנן אם לא הפרישו האב אין ב"ד מוחין בידו אבל באיסור דאורייתא ב"ד מוחין ביד האב להפרישו. מ"ב שם

⁴² מ"ב שם בשם הגר"א

⁴³ מ"ב שם ג

⁴⁴ וילפינן לה מדכתיב בשרצים לא תאכלום וקרא יתירא הוא וקבלו חז"ל דר"ל לא תאכלום לקטנים וכן בדם כתיב כל נפש מכם לא תאכל דם וקבלו חז"ל דר"ל לא תאכיל לקטנים וכן בטומאת כהנים כתיב אמור ואמרת ואחז"ל אמור לגדולים שיאמרו לקטנים. והנה משלש מצות אלו אנו למדין לכל התורה כולה דכל איסורי תורה אסור להאכילם או לצוותם שיעברו. מ"ב שם ד

⁴⁵ מ"ב שם ד

⁴⁶ שער הציון שם ו

⁴⁷ מ"ב שם ו

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

וכל מה שאסור ליהודי אסור לומר לגוי ולכן אסור לומר לגוי לתת לתינוק דבר איסור⁴⁸. ואם התינוק צריך לכך, כגון שהוא קצת חולה מותר לומר לגוי להאכיל אותו אפילו בדבר שהוא אסור מן התורה.

לפיכך תינוקות⁴⁹ או ילדים שחייבים לקבל תזונה שיש בה חמץ, בפסח יצוה לגוי לישא התינוק אל ביתו⁵⁰ ולהשקותו חמץ, ואם אין אפשרות לשאת אותו חוץ לבית יבקש מהגוי שיתן להתינוק חמץ משל הגוי⁵¹.

וכן אם⁵² צריך להאכילו חלב עכו"ם או מוצרים שיש בהם יין נסך וכדומה יאמר לגוי להאכילו.

לפיכך אסור להכניס תינוק כהן בבית שטומאה בתוכו, או בבית חולים כשיש אזהרה לכהנים, אפילו בתינוק שאינו בר הבנה עדיין, ומ"מ אשת כהן מעוברת שקרבו ימיה ללדת מותרת ליכנס לכתחלה שאף שנראה לנו שודאי תלד, ספק ספיקא הוא, שמא יהיה נקבה ושמא יהיה נפל.

אמנם כתבו האחרונים שלגבי מאכלים אם יכול לסלק ממנו המאכלות אסורות, צריך לעשות כן, אפילו אם אינו בר הבנה ואפילו תינוק בן יומו, מכיון שגורם טמטום הלב וטבע רע⁵³.

איסורים שנעשים בפרסום לעין כל, ויכול לצאת מזה תקלה לכלל הציבור, אזי לדברי הכל⁵⁴ מצוה על כל אדם להפרישו, ואפילו באיסורים דרבנן, לפיכך קטן התוקע בשופר בראש השנה שחל להיות בשבת, שהקול נשמע לרבים ויבואו לתקוע בשבת, יש להפרישו.

קטן הגונב או עושה נזקים או חבלה וביוש ושאר תקלות שבין אדם לחבירו, ראוי לכל אדם לגעור בו ולהפרישו מכך, וכן עניינים הנוגעים לקדושה וצניעות, או קטן האוכל

⁴⁸ מ"ב שם ה

⁴⁹ מ"ב שם

⁵⁰ שהרי בבית ישראל או בחמץ ישראל יש משום בל יראה ובל ימצא.

⁵¹ והעו"ג מביא החמץ ומעמידו בבית דהו"ל חמצו של עו"ג בבית ישראל דאינו עובר עליו בבל יראה ואז אפילו הולך העו"ג לפעמים יכול לצוות לקמן ליתן לזה לשתות אבל הוא לא יגע בו שמא יאכל ממנו כמ"ש סימן ת"מ אך בכל זה יזהר שלא יקדים לו דינר דע"ז יהיה קנוי לו החמץ.

⁵² מ"ב שם

⁵³ וכבר התלונן וצווח הפרי חדש (יו"ד סימן פ"א סקב"ו) בזה הלשון: "ולפי שבזמנינו אין נזהרים מעניינים אלו (מאכלות אסורות), רוב הבנים יוצאים לתרבות רעה, ורובם עזי פנים שבדור, אין יראת ה' נוגעת ללבם, ואף אם יוכיחום על פניהם לאו בני קיבולי מוסר נינהו, ומי לנו גדול מאלישע בן אבויה אחר, שלא בא לאותו מעשה אלא לפי שאמו היתה מעוברת ממנו ועברה ליד מקום שבישלו לעבודה זרה, והריחה והיתה צריכה לאכול ממנו, והיה אותו המין מפעפע בו כארס של עכנאי".

⁵⁴ מנ"א בהקדמה לס' שמג ושוע"ה הרב א

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

מאכלי איסור⁵⁵, וכן שאר איסורים אשר עלול להיות סרוך ודבוק אחריהם, ראוי לכל אדם להפרישו מכך⁵⁶.

יש אומרים שכל החיוב להפריש את הקטן מלעבור על איסורים שאינם חילול שבת מוטל על האב, אבל אין האם חייבת להפריש את בנה העובר על איסורים, אלא אם כן האב נפטר.

גם בדרך רמז וסימן בעלמא⁵⁷, או שאומר לו שאין כלל איסור במה שהולך לעשות או לאכול, או כשנותן האיסור בידו באופן שבהכרח יעבור הקטן על האיסור, נחשב הדבר כמאכילו אסור ואסור לעשות כן בין לאביו ובין אחר.

אבל אם מעמיד לפניו האיסור⁵⁸, או מעמידו בפני האיסור, בלא לומר לו כלום, ובלא לרמז לו שום רמז שיש בו ציווי לעשות, אף על פי שידוע לנו בודאי שיטול לידו האיסור, ואפילו אם הקטן לעצמו לא היה יכול להגיע לאיסור זה אילולא היו מעמידים אותו שם. אין בו איסור.

ולפיכך אין לאסור להעמיד תינוק ליד מתג חשמל⁵⁹ והוא משחק בו ומדליקו או מכבהו, או להעמידו ליד מקרר ששכחו לנתק הנורה והוא פותח את דלת המקרר, וכן להעמידו ליד חפץ והוא נוטלו ומטלטלו מרשות לרשות, או ליד חפץ מוקצה והוא מטלטל ממקום למקום, וכדומה.

בקטן שהוא בר הבנה כלומר יותר מגיל שלוש ארבע אף שאין הגדול עובר על איסור מן התורה, מכל מקום מדין 'חינוך' אסור לכל אדם לעשות על ידו שום איסור דאורייתא, ואביו ואמו אסורים לעשות על ידו גם איסורים מדרבנן אלא במקום הפסד גדול (או לצורך מצוה) ובאקראי.

דעת הרשב"א והר"ן⁶⁰ שאם התינוק צריך לכך, מותר אפילו לספות לו בידים דבר שהוא אסור מדרבנן, והספרדים נוהגים להחמיר בזה וכסתימת השולחן ערוך, והאשכנזים המקילים לצורך מצוה – יש להם על מי לסמוך, ובפרט אם אינו אלא באקראי ולא בקביעות, וגם לספרדים יש מקום להקל בזה באקראי.

וכל זה באיסורים דרבנן, אבל איסורים דאורייתא לדברי הכל אסור ליתן לו או לצוותו לעשות, אפילו הוא לצורכו ולתועלתו.

⁵⁵ ע' ש"ך יו"ד סי' פ"א סק"ו, ובוזה אפילו תינוק שאינו בר הבנה כלל, דמצילו שלא יזיק לו בגדלותו, כמו שנתבאר.

⁵⁶ מ"ב שם ט, שו"ת שואל ומשיב מהדו"ב ח"ג סי' מ"ד, אור שמח על הרמב"ם פ"א מהל' רוצח הי"ג.

⁵⁷ ס' שביתתו של קטן פ"ב סעי' ג

⁵⁸ שו"ע הרב סעי' י' עפ"י המג"א סק"ב

⁵⁹ עפ"י דברי אשל אברהם בומשאטש (סוס"י ש"ט) דווקא אם מעמידו שם (וגם על גבי כסא וכדו') והולך לו, אבל אם מחזיק את התינוק בידו ומדליק התינוק הנר, הרי זה סיוע שיש בו ממש וצ"ע אם יש להתיר. ויתכן שהר"ז כספיה ממש, ודו"ק. ועוד נכון לציין למש"כ בס' חינוך הבנים כהלכתו פמ"ד הערה ל"ה שאם ישנם עוד ילדים בבית, ראוי מאד לימנע מכך, כי גורם זלוול לקדושת השבת בעיני שאר הילדים.

⁶⁰ ביאור הלכה שם

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

לפיכך הנוהגים היתר להוציא בשבת על ידי קטן ספרים או טלית מרשות היחיד דרך רשות הרבים לבית הכנסת, במקום שאין עירוב, אין למחות בידם, ובלבד שיהיה הדבר במקום שאין גוי מצוי, ולצורך מצוה בלבד. ולכתחלה יש להניח הספרים והטלית בבית הכנסת בערב שבת. ובמקום שיש עירוב כדת, אלא שהחרדים לדבר ה' מחמירים על עצמם ואינם מוציאים דבר בשבת אפילו שיש עירוב, מכל מקום רשאים הם אף לכתחלה לתת לבניהם הקטנים סידור וחומש וטלית וכיוצא בזה להביאם לבית הכנסת.

במקום שאין עירוב, או שנודע שהעירוב נקרע, אין כל היתר לומר לילד קטן להביא את המפתח של בית הכנסת דרך רשות הרבים אף בזמן הזה, דאסור למיספי ליה בידים איסור. ואפילו אם הקטן לוקח מעצמו סידור או חומש לצורך עצמו, אין לומר לו לקחת גם סידור בשבילו, שהרי אסור להרבות בשיעורין.

קטן אפילו הגיע לחינוך שאכל מאכלי בשר, אפשר להקל לו לאכול אחר כך מאכלי חלב, מבלי לשהות שש שעות מאכילת הבשר, ואף לתת לו ולהאכילו בידים מותר, מפני שיש צער לקטנים להמתין שש שעות, ואף לאחר שעה המיקל בזה לקטנים, יש לו על מה לסמוך. וכל זה שאוכל מאכל חיוני לסעודה, אבל לחלק לתינוקות שהגיעו לחינוך ממתקים ושוקולד שיש בהם תערובת חלב, אין להתיר תוך שש שעות למאכלי בשר, ואף בתינוק שאינו בר הבנה נכון להחמיר בזה. ומכל מקום נכון לחנך את הקטנים מגיל י"ב שנה, ולהזהירם שלא יאכלו מאכלי חלב אחר בשר, עד שישוהו ו' שעות בינתיים.

אסור להלביש כלאים לקטן. ויש לזהר שלא להלביש כלאים אף לתינוק המוטל בעריסה, ולא להציע תחתיו בגד כלאים.

גם ילד קטן או ילדה קטנה שלא הגיעו לגיל מצוות, יש לחנכם לכבד את הוריהם כראוי. דהיינו להרגילם לעמוד מפניהם כמלוא עיניהם, וליזהר שלא לשבת במקומם הקבוע להם, ושלא להכנס לתוך דבריהם, וכל כיוצא בזה בדיני כיבוד ומורא. ומן הראוי שההורים לא ימחלו לילדיהם הקטנים [בפניהם] על כבודם, כדי שיתרגלו לקיים את המצוה.

אם האם שומעת שהקטן מבזה את אביו, או שאינו מכבדו, צריכה לגעור בו, וכן האב ששומע את בנו הקטן מבזה את אמו, או שאינו מכבדה, צריך לגעור בו, כדי שיורגל עוד בקטנותו לכבד את הוריו ויאריך ימיו.

קטן⁶¹ שהכה את אביו או עבר שאר עבירות בקטנותו, אף על פי שא"צ תשובה כשיגדל, מ"מ טוב לו שיקבל על עצמו איזה דבר לתשובה ולכפרה, אף על פי שעבר קודם שנעשה בר עונשין אבל אין צריך לשלם אם אין הגנבה בעין. וכ"ז מדינא אבל לפני משורת הדין בין שחבל בו בגופו או שהזיק לו בממונו צריך לשלם לו.

⁶¹ רמ"א שם ומ"ב ט

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

ט. יאוש כדי לא קני

הגזול או גונב חפץ, יאוש לבד⁶² אינו קונה, וצריך להחזיר החפץ בעין⁶³. יאוש עם שנוי רשות קונה⁶⁴, אלא שיש אומרים⁶⁵ שגם אם היאוש בא לאחר שנוי רשות קונה, ויש אומרים⁶⁶ שדוקא בשנתיאש ואח"כ בא שנוי רשות קונה, אבל שנוי רשות קודם יאוש הרי כבר נתחייב הקונה בהשבת החפץ ואינו נפטר ביאוש שלאחר מכאן.

י. דבר תורה בין נודעה בין לא נודעה מכפרת ... שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות

⁶² שו"ע ונו"ב חו"מ שנג ב, ושם סעיף א, וכבר האריכו הראשונים והאחרונים בחילוק שבין יאוש דאבידה שמועיל לבין יאוש דגזילה שאינו מועיל, ואין כאן מקום להאריך בזה, ובהרבה פוסקים הוזכר הטעם משום דבאיסורא אתי לידה. ובפנ"י גיטין דף לו הסביר דיאוש אינו מועיל משום שאינו ברשות נגזל להפקירו, וצ"ע, ועי' מקו"ח סימן תמג סק"ה, והטור כתב בשם הרא"ש שם"מ יאוש קונה לחומרא, שאם קידש לאחר יאוש צריכה גט מספק, ועי' סמ"ע סימן שנג סק"ג ובהנהגות אמרי ברוך ובקצה"ח שם סק"ג, באר הגולה סימן שסב אות ה, קונטרס הספיקות כלל א אות ח ובכנה"ג סימן שנג, אבן האזל פ"ה מה' אישות.

⁶³ כתב בשו"ת בית שלמה או"ח ח"א סימן נז בשם מהרש"ק שאף שיאוש לחוד אינו קונה, מ"מ נעשה הפקר לכל מטעם היאוש, ותמה הבי"ש דיאוש אינו כהפקר כ"ז שלא בא ליד זוכה (עי' דיני אבידה פרק ב, ולפי"ז לסברת הנה"מ שם אפשר שהנגזל יכול לחזור מהיאוש, וכ"כ בדברי משפ"ט סימן רסב סק"ב), ובלא"ה אין שום אדם יכול להחזיק בו, ומ"ש התוס' ב"ק דף סט ע"א שכל המחזיק זכה ואין הנגזל יכול להוציא ממנו, היינו לשיטתם שגם שנוי רשות בע"כ מהני (עי' להלן סעיף יז), אבל לפי הסכמת הפוסקים לא מהני, ואפילו לדעת התוס' נראה שאסור להחזיק בו משום שהנגזל צריך לו להחזירו לנגזל, וא"כ שוב לא הוי הפקר, ועי' דברי חיים דיני גניבה סימן יב מ"ש בדברי התוס', ועי' עוד דברי משפ"ט בחידושים שבסוף הספר לסימן שסא אם יכול אדם מן השוק לתפוס מן הגזול ולשלם דמים. ובמרחשת קונטרס היאוש האריך בדברי התוס' ובדברי הנה"מ בסימן רסב סק"ג בחילוק שבין יאוש להפקר.

⁶⁴ שו"ע ונו"ב שם שנג ג ושםא ד.

⁶⁵ והוא דעת הרמב"ם, והאחרונים האריכו בביאור שיטת הרמב"ם ואין כאן מקומו. ובנה"מ סימן שנג סק"ד כתב דאף להרמב"ם אם ידע הלוקח שהוא גנוב לא מהני, משום שמתחייב בהשבה ונעשה שומר של הבעלים, והוי כיאוש ברשותו, ובמנח"פ כתב שמדברי הש"ך בסימן שנו סק"ז וכן בסימן שסט לא משמע כן, ומ"מ מודה שאם נתכוין בפירוש להחזיר לבעלים נעשה שומר ואין היאוש מועיל, עיין שם, ועי' נחל יצחק סימן עה. ⁶⁶ רמ"א שם, ונראה שכן הסכמת רוב הפוסקים (ומה שמובח לכאורה מדברי הש"ך סק"ד דתליא בדין יאוש שלא מדעת, עי' חידושי רעק"א שתמה עליו)

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

כבר התבאר שהגונב או הגוזל⁶⁷ והקריב קרבן אם נתייאשו הבעלים הקרבן כשר⁶⁸, ואפילו היה חטאת שהכהנים אוכלין את בשרה⁶⁹. ומפני תקנת מזבח אמרו שהחטאת הגזולה אם נודעה לרבים אינה מכפרת אף על פי שנתייאשו הבעלים כדי שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות, וכן העולה.

דף נה:

יא. גנב והקדיש ואחר כך טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה

גנב וטבח⁷⁰ או מכר ואחר כך הקדיש משלם תשלומי ארבעה וחמשה ואם הקדיש ואחר כך טבח או מכר אף על פי שהקדישו קדשים קלים משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. במה דברים אמורים בשקדיש אחר יאוש, אבל אם הקדיש לפני יאוש אינו קדוש, ואם טבח או מכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

⁶⁷ רמב"ם הלכות איסורי מזבח פרק ה הלכה ז

⁶⁸ ויש לתמוה שמאחר שרבינו פוסק דיאוש כדי לא קני כמבואר פ"ה מהלכות גניבה היאך פסק כרב יהודה דאמר יאוש כדי קני שזה סותר מה שפסק בהלכות גניבה ועוד דמתניתין לא מיתבא שפיר לרב יהודה דאמרינן בגמרא תנן החטאת הגזולה שלא נודעה לרבים שהיא מכפרת מפני תיקון המזבח בשלמא לעולא ניהא אלא לרב יהודה איפכא מיבעי ליה ה"נ קאמר לא נודעה מכפרת נודעה אינה מכפרת מפני תיקון המזבח והשתא כיון דמתני' כפשטא אתיא כעולא ה"ל למיפסק כוותיה וי"ל דאע"ג דבעלמא יאוש כדי לא קני הכא קני משום דאמרינן בגמרא מתיב רבא גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה' ותני עלה בחז"ל כה"ג ענוש כרת ואי אמרת יאוש כדי לא קני מאי עבידתיה ואסיקנא אוקמוה רבנן ברשותיה כי היכי דליחייב עלה ומשמע דהכי הלכתא מדחזינן דבתר הכי שקיל ומרי רבא אליבא דהאי אוקימתא. ואמרינן בירושלמי (הלכה ו') דרבים היינו שלשה ולא ידעתי למה השמיטו רבינו. כסף משנה שם. לכאורה יש ליישב משום דרבינו מפרש דהכא איכא יאוש ושינוי השם וכמש"כ התוס' בגיטין שם ובב"ק ס"ז א' ומעם עולא שאמר יאוש כדי לא קנה היינו משום מצוה הבא בעבירה יעו"ש ורבינו ס"ל כי מצוה הבא בעבירה לא נפסל בדיעבד לכן פסק כרב יהודה. שוב ראיתי כן להלח"מ פרק י"ח הי"ד יעו"ש היטיב ולפנינו אי"ה יבואר עוד מזה. ומה שתמה מרן למה השמיט רבינו הא דאיתא בירושלמי התם וכמה רבים ג' עיין מראה הפנים שם שכתב בסמך רבינו על מש"כ בהל' נזירות פ"ז (צ"ל פ"ט) ופ"ט מהל' שאר אבות הטומאה יעו"ש. הר המוריה שם. ועיין ח' הגר"ח הלוי שם ובמרכבת המשנה שם. ובמעשה רקח כתב דהרמב"ם ס"ל דשלושה אינו רבים ובעינן גלוי לכל.

⁶⁹ ובדרך פשוט יש ליישב דה"ק דאפילו לאכילה מותרת ולא מיבעיא דהורצה הקרבן (דבכמה דברים מצינן דנרצה הקרבן ואינו נאכל) וק"ל. ואפילו נודע קודם אכילה ועיין בחי' רשב"א ובירושלמי תרומות פ"ח ה"א ובהוריות פ"ג ה"א. הר המוריה שם

⁷⁰ רמב"ם הלכות גניבה פרק ב הלכה ו

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

יב. בחוץ כי האי גזונא ענוש כרת אוקמוה רבנן ברשותיה משעת הקדישה ... לגיזותיה וולדותיה

גנב והקדיש⁷¹, ואחר כך שחט בחוץ חייב, ומאימתי העמידוה ברשותו כדי לחייבו עליה כרת, משעה שהקדישה⁷², והוא ששחטה אחר יאוש, אבל לפני יאוש אינה קדושה.

יג. לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל מן האשה וחזר ולקח מן האיש מקחו קיי

כבר התבאר במסכת כתובות דף צה. שהבעל שמכר⁷³ נכסיו ואחר כך כתבה אשתו ללוקח דין ודברים אין לי עמך והסכימה למעשה בעלה, אף על פי שקנו ממנה הרי זו טורפת קרקע זו מזה הלוקח בכתובתה, שלא כתבה לו אלא כדי שלא תהא קטטה בינה ובין בעלה ויכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי, ואפילו כתבה לו שלא תוכל לומר נחת רוח עשיתי לבעלי אינו כלום, שגם על זה תאמר זה עשיתי גם כן משום נחת רוח לבעלי.

אבל אם קנו מיד האשה תחלה שלא יהא לה שום שיעבוד על מקום זה ואחר כך מכר אותו הבעל, אינה טורפת אותו, שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי שהרי היא התחילה במקח בעצמה בלא דעת בעלה.

⁷¹ רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק יח הלכה יד

⁷² וזה שכתב העמידוה ברשותו כדי לחייבו עליו כרת משעה שהקדישה והך כדי לחייבו כרת הוא לשון הש"ס שם, ואין הכוונה שעשו כדי לחייבו כרת, אלא דמילא כן הוא דאוקמוה ברשותו שיכפר הקרבן וממילא יש חיוב כרת (תוס' שם). וזה שכתב משעה שהקדישה האמת קאמר, והטעם משום גיזות וולדות (עכ"מ ולח"מ). אך שהקשו עליו דהא טעם זה אינו אלא למאן דס"ל יאוש לא קני, אבל הרמב"ם הא פסק בפ"ה מאיסורי מזבח דיאוש קני הלא א"צ למעם זה (לח"מ).

אך באמת יש כאן יאוש ושינוי השם כדאמרין בב"ק (סז, א): מעיקרא חולין והשתא הקדש. וזה שאומר בגיטין שם משום דיאוש לא קני, ה"פ דס"ל דבעינן שיקנה בשעת ההקדש ושיהיה קרבנו בשעה שמקדיש כמ"ש התוס' בסוכה (ט, א סד"ה ההוא), ועוד כמ"ש התוס' בגיטין שם דאחרי שהקניין הוא משעת ההקדש ה"ל מצוה הבאה בעבירה, ומאן דס"ל שם יאוש קני לא מפני היאוש בלבד אלא מפני השינוי השם וא"צ שיהיה קרבנו בעת שמקדיש. ואף על גב דעדיין יש סברא דמצוה הבאה בעבירה, לא חשו חכמים בכאן לזה מפני הטעם שנתבאר בגיטין שם אוקמוה רבנן ברשותיה כי היכי דלחייב עלה אם שחט בחוץ, ואף על גב דטעם זה אומר שם למאן דס"ל שם דלא קני ביאוש, ס"ל לרמב"ם דטעם זה לדברי הכל ערוך השולחן העתיד הלכות איסורי מזבח סימן נח סעיף ד. ומעשה הקרבנות סימן ק סעיף יט.

⁷³ שו"ע ונו"כ אהע"ז צ יז

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

וכן אם כתבה שטר בפני עצמו י"א מועיל אפי' כתבה אחר מכירת הבעל ואינה יכול לומר נחת רוח לבעלי עשיתי שעד כדי כך אינה עושה⁷⁴. וי"א⁷⁵ שאינו מועיל.

ואם הוא רוצה ליקח הלואה והיא סלקה כחה מנכסיו ואח"כ לקח הלואה, הרי זה כקנו מידה קודם המכירה⁷⁶.

יד. הלוקח מסיקריקון נותן לבעלים רביע אימתו בזמן שאין בידו ליקח אבל יש בידו ליקח הן קודמין לכל אדם... שהתה בפני סיקריקון שנים עשר חדש כל הקודם ליקח זכה אבל נותן לבעלים רביע

גוי אנס⁷⁷ המציק לישראל ויש בידו להורגו, ופרה את עצמו בקרקע שלא יהרגנו, ונתן לו הישראל שדהו או ביתו בפדיון נפשו שאמר לו שא קרקע זו ואל תמיתני, ונטלה ממנו והניחו ולא המיתו, ואח"כ בא המציק למוכרה, אם יש ביד הבעלים לחזור וליקחנו ממנו הוא קודם לכל אדם. ואם לקחה האנס מידו בחזקה ולא נתנו הישראל מעצמו י"א⁷⁸ שהקרקע חוזרת לבעלים.

ותיקנו חז"ל⁷⁹ שבאופן שאין ביד הבעלים ליקח, או ששהתה י"ב חודש ביד המציק וקנה אחד מיד המציק, זכה הלוקח בקרקע, אלא שצריך ליתן לבעלים רביע בקרקע או שליש במעות שנתן למציק. לדוגמא אם קנה קרקע בשלשים, נותן לבעלים עשרה, או רביע מהקרקע, ולמעשה הוא שיעור אחד,

⁷⁴ ב"ש שם סב מתוס' ומרדכי

⁷⁵ בית מאיר שם שכתב תמה אני איך העתיק דינן ולא במשפט כי מהתו' א"ר של כלום שמקשים ומתרצים לרב דלא ליקשי עלי' מכולהו תנאי שהרי ר"מ לא פליג על ר' יודא אלא משום דכתבה לראשון ולא תתמה משמע אבל לראשון אפילו כתבה כ"ע מודים דיכולה לומר נ"ר ומתירוצי' טעמו דרב אבל שמואל דפליג אדרבה מוכח מזה דאפי' בשטר בפ"ע וא"כ כיון דהרי"ף ורמ' ורא"ש וטור פסקו כשמואל מה לנו בהמר' וההנהגה' שע"כ פסקו כרב ואין הלכה כמותם. וכן דעת ישועות יעקב ס"ק י"ט. ועיין בית יעקב

⁷⁶ ב"ש שם סב

⁷⁷ שו"ע ונו"ב הו"מ רלו א

⁷⁸ כן משמשע מהרמ"א וכ"כ בלבוש שם ומשמע שחולק על המחבר שהשוה בין אם לקחו או נתן לו

⁷⁹ לכאורה נראה מדברי הפוסקים שאין תקנה זו קיימת אלא בתקופה ההיא, ולכן אין מקום להאריך בזה, ובפרט בזמננו שהוא מילתא דלא שכיחא. פתחי חושן חלק ה פרק ג הערה צב

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

שרביע בקרקע הוא שליש במעות⁸⁰, מפני ששיערו חז"ל שדרך מציק למכור בפחות משווי בשיעור זה⁸¹.

ישראלים שדחק אחד את חברו בתפישתו, והיה מגזם לו להורגו עד שיתן לו קרקעו, אין להם דין תקנה זו⁸², דכולי עלמא ידעי שאין ישראל שופכי דמים ומגזימים ואינם עושים.

לא היה ביד העכו"ם להרגו, אלא בא על ישראל באלמות וגזל ממנו קרקע, והוא במקום שאינו יכול להוציא ממנו בדין⁸³, ובא ישראל ולקחו מהעכו"ם, אינו צריך להחזיר לבעלים בחנם⁸⁴, אלא שמין כמה היה רוצה להוציא כדי שתחזור לו הקרקע, ומ"מ אינו נותן לו יותר ממה שהוציא. תפסו ממנו נכסיו מכח דינא דמלכותא, לכו"ע זכה הלוקח בקרקע⁸⁵.

⁸⁰ משום דקים להו לחז"ל שהמציק הואיל ומוכר קרקע שאינה שלו הוא מוכרה בזול לפחות שוה ארבע הוא מוכר בשלש, ואמרו חז"ל דמסתמא שמה שמוזיל גבי לוקח הוא של בעלים, שהרי מחמת שהוא שלהם הוא מוכר בזול. לפיכך אם לקח מהמציק בשלשים נותן לבעלים עשרה במעות, שהוא שליש ממה שנתן למציק, או רביע בקרקע דכולה חדא היא, שהרי מסתמא רביע הקרקע שקנה בשלשים היא שוה עשרה, דהא שוה ארבע מכר לו בשלשה, ויד הבעלים על העליונה, אם ירצה צריך זה ליתן לו קרקע הרביעית, ואם ירצה יניחהו בידו וצריך זה ליתן לו מעות, ואם לא יתן לו הרי הרביע קרקע בגזל הוא בידו. היו הבעלים מערערים על הלוקח ואומרים שלא כדין קניתו כי היה בידינו ליקח, והלוקח אומר שלא היה בידם ליקח, על הבעלים להביא ראיה דקרקע בחזקת הלוקחות עומדת. לבוש שם

⁸¹ וכתב הסמ"ע שאפילו הוברר שקנה בשווי או אפילו ביוקר יותר, לא חילקו חז"ל בתקנתם, רמ"א שם. הסביר בנה"מ שם שמעיקר הדין אין בנתינה לגזלן כלום, אף על פי שיש בידו להרגו, דהא קי"ל בסימן רה סעיף ב דתלוייהו ויהיב לא הוי מתנה, אלא שבסקריקין תיקנו חז"ל כדי שלא תשאר הקרקע ביד המציק ויקנו מהם, ובישראל שאין יראים כ"כ מהם, לא תיקנו, עיין שם.

⁸³ בשו"ע שם ט כתב בד"א בשאין שופטים בארץ וכו', אבל אם יש שופטים בארץ והיה אפשר להוציא מיד עכו"ם בדין ולא עשה, אז ודאי נתייאש, וישאר ביד הלוקח, ולא יתן לבעלים כלום, וכתב הש"ך שם סק"ז, עי' לקמן סימן שע"א, ודוק. ע"כ. וכוונתו להקשות הא קי"ל אין יאוש בקרקע, ומשמע אפילו בגזל, וכן תמה בחידושי רעק"א, ובנה"מ שם סק"ז כתב דאיירי בגזלן עכו"ם ובאופן שבדיניהם לא היה יכול להוציא מיד עכו"ם, לכן כיון שישאל שלקחו ממנו בא מחמת עכו"ם, הרי קי"ל שבדיניהם דינינן ליה, ולכן זכה לוקח, עי"ש, ולכאורה הדברים דחוקים, וכמו שהעיר באולם המשפט ובטבעת החושן, ועי' מקור חיים סימן תנ"ד סק"ג, ובערוך השלחן כתב דכל שיש ערכאות ויכול להוציא ממנו ושחק חז"ל בהפקירה, ונראה כוונתו דאע"פ שאין יאוש בקרקע, הפקר הוא, ויש הפקר בקרקע, ובאולם המשפט תירץ עפ"י דברי הקצו"ח בסימן שע"א דאיירי כשמחמת אלמותו של האנס נתן לו בעצמו, עיין שם. ואף על פי שלכאורה קשה דא"כ גם כשאין שופטים בארץ נאמר כן, אפשר דבשאין שופטים, אמרינן שבע"כ נתן ואין זה אלא יאוש, משא"כ כשיש שופטים בארץ, הוברר למפרע שמרצונו נתרצה, ואף על גב דבתלוייהו ויהיב לא אמרינן אנב אונסיה גמר ומקניה, אפשר לומר שבאנס עכו"ם שאני (עי' סימן קיא סעיף יג ובהגהות חת"ס שם), אבל אין לפרש דהבא איירי באנס דומיא דגיים דהוי כאבודה מכל אדם, ובכה"ג מועיל אף בקרקע, וכמ"ש הנה"מ עצמו בסימן קפ"א ובסימן שס"א דא"כ אף במטלטלין הדין כן, ומדברי הרמ"א משמע שיש בזה חילוק בין קרקע למטלטלין, וצ"ע. פתחי חושן שם הערה צה

⁸⁴ והטעם שאין יאוש בקרקע, וגם לא דמי למכירה ארי וכמ"ש התוס' ב"ק דף נח ע"א באריכות עיין שם. ובמור הביא דעת רש"י שצריך להחזיר בחנם, אבל דעת שאר הפוסקים כדעת רבינו גרשון (מובא בתוס' ב"ק דף נח ע"א) שא"צ להחזיר בחנם, ועי' כנה"ג שהאריך בזה, ואם קיבלו מהעכו"ם בחנם, צריך להחזיר בחנם. ⁸⁵ פתחי חושן שם סעיף מג וכ"ש כשגבה השלטון נכסיו ממנו עבור חוב מסים וכדומה. בשו"ת בית אפרים חו"מ סימן נח, דן במי שהחרימו סחורתו מחמת הברחת המכס ומכירה פומבית וקדם אחר וקנה

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

הסחורה, וכתב שאם בעל הסחורה היה ג"כ מחזיר לקנותה וקדם זה וקנה, ודאי שחייב להחזיר מדין עני המהפך, ובנ"ד אף אם לא ידע שבעל הסחורה מהפך, כיון שרגילות שבעל הסחורה בא לקנות היה חייב לברר, ואפילו לא פסקו דמים הוי כפסקו, ועוד דאע"ג דודאי נתייבש מ"מ חייב להחזיר מכח מנהג, וגם מצד ועשית הישר והטוב צריך להחזיר, עיין שם וכן בסימן נט, ובד"ג כלל כה סימן ב כתב בשם מהרי"ז ענין שכתב בפשיטות שצריך להחזיר החפץ לבעלים כשיחזיר לו דמיו, דדינא דמלכותא לא עדיף מגביית ב"ד דקיי"ל שומא הדרה, ועי' שו"ת דברי חיים ח"ב חו"מ סימן ל, ושם בסימן נח חולק על הבי"א וכתב שהקונה זוכה מכח דינא דמלכותא, ועי' שו"ת מהרש"ם ח"ג סימן שיז ובד"ג כלל כז סימן מג וכלל קיא סימן ג.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>